

Адаптація іноземних студентів першого курсу до навчання у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (напрямок підготовки «Право»)

Стаття присвячена адаптації першокурсників вищого навчального закладу до навчання на прикладі студентів-іноземців юридичного факультету. Проаналізовано національне та зарубіжне законодавство у сфері співпраці щодо здобуття освіти у вищих навчальних закладах студентів з інших країн.

Ключові слова: система освіти, навчальні стандарти, адаптація студентів, міжнародне співробітництво, іноземні студенти, освіта.

Найбільш вагомою та пріоритетною цінністю, як стверджує історія розвитку світової цивілізації, є освіта.

Вона забезпечує соціальний прогрес суспільства, оскільки має практичну значимість в усіх сферах життєдіяльності людини. Відповідно, існує необхідність в її суспільній доступності кожному. При цьому принцип доступності не повинен означати спрощення змісту освіти та навчання.

В Україні на сьогодні відбувається інтенсивне реформування системи освіти, зокрема перехід до нових моделей навчання згідно з Болонською конвенцією. Форми організації навчання, стандарти освіти, навчальні плани, критерії оцінювання знань значною мірою змінюються, впроваджуються нові педагогічні методи та прийоми. Професійне навчання ускладнюється як за формами, так і за змістом, тому вимоги до особистості студента, а згодом і до нього як до спеціаліста, збільшуються.

Зокрема, на першому курсі відбувається складний процес адаптації студентів до умов навчання, зумовлений взаємодією певних психологічних, соціальних та біологічних факторів. Переважно, під час переходу від старшого шкільного віку до вузівського змінюються звичні умови життя, виникає потреба швидко пристосуватися до нових вимог, вирішити проблему необхідності зміни своєї поведінки, особистісних проявів, що відбувається у кожного студента по-різному, в залежності від індивідуальних особливостей людини та рівня розвитку особистості.

Вступ випускника середньої школи до вищого навчального закладу та подальше його пристосування до нових умов, методів та форм навчання – це процес не стільки вироблення нових, скільки перебудови вже існуючих стереотипів навчальної роботи.

Аналізуючи стиль навчальної роботи в загальноосвітній школі і розглядаючи його як певний динамічний стереотип, що сформував необхідну систему навичок і вмінь, слід відзначити: при вступі до ВНЗ студенту необхідно перебудувати звички пізнавальної діяльності, які склалися під час шкільного навчання, та сформувати нові.

Вузівське навчання суттєво відрізняється від шкільного та багато в чому є специфічним за своєю методикою:

– основна шкільна робота щодо сприйняття та осмислення нового матеріалу відбувається на уроці під керівництвом вчителя;

– домашня робота учня – це повторення пройденого (вивченого) матеріалу, тому й студент-першокурсник намагається засвоїти матеріал шляхом неодноразового читання для запам'ятовування, а навчальна діяльність у вищій школі має бути спрямована на сприйняття та осмислення матеріалу.

Шкільна система навчання передбачає роз'яснення вчителем нового матеріалу, закріплення на уроці отриманої інформації та щоденну перевірку засвоєних знань. У вищому навчальному закладі аудиторні заняття (лекції) мають лише установчий характер, спрямовуючи студента на самостійну, творчу діяльність. Позааудиторна робота з підручниками, додатковою науковою літературою має супроводжуватися самостійним осмисленням і самоконтролем. Таким чином, основним завданням, яке стоїть перед науково-педагогічними працівниками вищої школи, є необхідність вчити першокурсника вчитися – навчити студентів методам самостійної роботи. Проаналізуємо структуру дисципліни «Теорія держави і права» як головної юридичної дисципліни професійної та практичної підготовки, що включає переважно конкретні знання, виражені у точних конструкціях, співвідношеннях системи наукових знань про об'єктивні властивості держави і права (їхню внутрішню структуру і логіку розвитку); про основні та загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ. За навчальним планом передбачається такий розподіл годин: 270 загальних годин з вивчення дисципліни, з них 70 – для проведення лекційних занять, та 70 – для проведення практичних занять, 130 годин – для самостійного вивчення матеріалу.

Аудиторне вивчення матеріалу покликане формувати у студентів основи знань певної наукової галузі, а також визначати напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять і самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується навчальним планом юридичного факультету і становить не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної навчальної дисципліни.

Основна мета практичного заняття – це розширення, поглиблення і деталізація наукових знань, отриманих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи і спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення умінь і навичок, розвиток наукового мислення та усного мовлення студентів. Але ж саме самостійна робота є основним засобом засвоєння студентами матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Оволодіння навичками навчання, спеціальною літературою, інформацією про обрану професію сприяє процесу адаптації до

обраної професії (професійна адаптація). Професійні нахили людини як потреба в певній діяльності починають формуватися ще в школі. Тому є сенс проводити певну профорієнтаційну роботу в середніх закладах освіти, яка істотною мірою має визначити загальний зміст професійної спрямованості майбутнього студента, бо однією з найважливіших проблем, яку належить вирішити випускникам, є професійне самовизначення.

На сьогодні великий інтерес становить ступінь «географічної мобільності» молодих людей, які вступають до вищих навчальних закладів, що знаходяться за межами країн їхнього проживання. Відповідно до національного законодавства України та Угоди «Про співробітництво в галузі освіти», укладеної між державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав 15 травня 1992 року, здійснюється міжнародне співробітництво держав у галузі освіти, що гарантує всім особам, які проживають на їхній території, рівні права на освіту та її доступність, незалежно від національної приналежності або інших відмінностей.

Особи, які постійно проживають на території однієї з держав-учасниць і мають громадянство іншої держави-учасниці, мають право отримувати освіту на всіх рівнях, а також вчені ступені і звання на умовах, встановлених для громадян держави-учасниці, на території якої вони постійно проживають.

Отримання освіти іноземними громадянами в освітніх установах України, так само як і громадянами нашої держави, здійснюється за прямими договорами, що укладаються юридичними і фізичними особами з освітніми установами, органами, які здійснюють управління у сфері освіти відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 року, Постанови Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 року № 136 «Про навчання іноземних громадян в Україні» та Положення «Про прийом іноземних громадян та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1998 року за № 1238.

Передбачені законодавством про освіту Туркменістану, Республіки Азербайджан та України державні навчальні стандарти щодо отримання освіти у вищих навчальних закладах, що становлять сукупність вимог, є обов'язковими при реалізації освітніх програм освітніми установами і складають основу об'єктивної оцінки освіти та кваліфікації випускників, незалежно від форм одержання освіти. Окрім того, вони забезпечують єдність освітнього простору зазначених держав і спадкоємність освітніх програм, а також програм загальної середньої, початкової професійної, середньої професійної і вищої професійної освіти.

На юридичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, який з 2005 року здійснює освітню діяльність для студентів іноземних країн за напрямом підготовки «Право» зі спеціальності «Правознавство» і забезпечує підготовку фахівців освітньо-квалі-

фікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр» за денною і заочною формами навчання, в порівнянні з минулими роками значно зросла частка студентів – іноземних громадян: це свідчить про успішну адаптацію до нових умов та ритмів життя в суспільстві. Тому одним з основних напрямів діяльності факультету є забезпечення умов, необхідних для отримання особою якісної вищої освіти в галузі права, в тому числі й для студентів, які є громадянами інших держав.

Для діагностики стану адаптації в контрольній групі іноземних студентів юридичного факультету в перший і другий рік їхнього навчання було проведено опитування за методом К. Роджерса і Р. Даймонда. Отриманий результат дає підставу констатувати, що студенти на початку навчання (на першому курсі) зазнавали емоційного дискомфорту, який був пов'язаний з низьким рівнем задоволеності відносинами з оточуючими – через мовний бар'єр, через відмінності в культурі та національних традиціях при реалізації своїх соціальних та інших потреб. Спостерігалися дискомфорт у спілкуванні з педагогічним складом та українськими студентами, а також проблеми із самореалізацією. Діагностовано також низький рівень самооцінки й невпевненість у майбутній професійній придатності.

При проведенні опитування на початку другого року навчання було встановлено, що рівень соціально-психологічної адаптації змінився. У навчальному процесі встановлено більш вільну та адекватну взаємодію студентів із професорсько-викладацьким складом факультету. У студентів сформувалися гнучкіші комунікативні якості, знижено рівень тривожності та невпевненості, відбулася професійна ідентифікація.

Розглядаючи адаптацію першокурсників як процес активного пристосування до умов студентського життя, необхідно відзначити той факт, що її ефективність безпосередньо залежить від того, наскільки студент адекватно сприймає зовнішні прояви і настільки складними є переживання його внутрішнього світу.

Отже, ускладнення системи соціальних відносин, зростання кількості локальних конфліктів, поширення соціальних патологій, зокрема алкоголізму, наркоманії, злочинності, – все це свідчить про те, що проблема адаптації й інтеграції людини в комфортне соціальне середовище стає найважливішим фактором для збереження цивілізованого суспільства.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 298-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

2. Закон Азербайджанской Республики «Об образовании» от 19.06.2009 г. № 833-IIIГ [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

https://e.mail.ru/cgi-bin/ajax_attach_action?id=13643951010000000819&_av=1&x-email=dov8%40mail.ru

3. Закон Туркменистана «Об образовании» от 15 августа 2009 года № 51-IV [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=28835

4. Закон Украины «Про правовой статус иностранцев та осіб без гражданства» від 22.09.2011 р. № 3773-VI [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>

5. Постановление Кабинету Министров Украины від 26.02.1993 р. № 136 «Про навчання іноземних громадян в Україні» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/136-93-%D0%BF>

6. Постановление Кабинету Министров Украины «Про прийом іноземних громадян та осіб без гражданства на навчання до вищих навчальних закладів» від 05.08.1998 р. № 1238 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1238-98-%D0%BF>

7. Положення про організацію навчального процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна від 28.07.2009 г. – № 0501-1/138 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.univer.kharkov.ua/docs/method/n2009-2.pdf>

8. Угоди «Про співробітництво в галузі освіти» від 15.05.1992 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_135

9. Кагановская Т. Е., Демченко О. В. Организация учебного процесса на юридическом факультете : специальность «Правоведение» : информационно-методическое пособие для иностранных студентов / Т. Е. Кагановская, О. В. Демченко. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. – 40 с.

10. Даниш Л. В. Психологічні аспекти адаптації першокурсників до умов навчання у ВНЗ (Матеріал з PSYH.KIEV.UA Вісник психології і соціальної педагогіки [Электронный ресурс] / Л. В. Даниш. – Режим доступа : <http://www.psyh.kiev.ua>

11. Шереги Ф. Е., Харчева В. Г., Сериков В. В. Социология образования : прикладной аспект / Ф. Е. Шереги, В. Г. Харчева, В. В. Сериков. – М. : Юристь, 1997.

12. Адаптация студентов-первокурсников в ВУЗах [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ucheba.su/article/read/408/>

13. Бабанский Ю. К., Слостенин В. А., Сорокин Н. А. Педагогика : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Ю. К. Бабанский, В. А. Слостенин, Н. А. Сорокин. – 2-е изд., доп. и перераб. – М., Просвещение, 1988.

14. Федорова Е. Е. Адаптация студентов вузов к учебно-профессиональной деятельности : автореф. дис... канд. пед. наук [Электронный ресурс] / Е. Е. Федорова. – Режим доступа : <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya-adaptatsiya-studentov-vuzov-k-uchebno-professionalnoy-deyatelnosti#ixzz2PDdhFPOX>